
Ομιλία του κ. Ali Fayyad με θέμα "Γεωπολιτικές εξελίξεις και Θρησκεία στην Μέση Ανατολή"

Αθήνα, 5 Απριλίου 2017

Ali Fayyad: Δεν έχω διαβάσει το κείμενο αλλά μέσα στο προβλεπόμενο χρονικό διάστημα θα προσπαθήσω να κάνω μια περίληψη. Επιπλέον, καθώς το κείμενο προσπαθεί να καλύψει όλες τις εξελίξεις και τους προβληματισμούς στην περιοχή μας, συναντάται μια ανισορροπία διότι η εισαγωγή του στην ουσία κρατάει αρκετό χρονικό διάστημα. Και αν κάποιος απ' τους σπουδαστές μου τολμήσει να μου υποβάλλει τέτοιο κείμενο θα τον κόψω και δεν θα τον αφήσω να προαχθεί. Επιπλέον, εκ προοιμίου, θέλω να ευχαριστήσω τον διερμηνέα διότι τον περιμένει μια πολύ δύσκολη δουλειά.

Ο τίτλος της σημερινής εκδήλωσης είναι η θρησκεία και η πολιτική στις δυο διαμάχες, τη συριακή και την ιρακινή. Πιστεύω ότι όταν θίγουμε τη λέξη θρησκεία στην ουσία εννοούμε τη διένεξη μεταξύ των δυο δογμάτων του σουνιτικού και του σιιτικού στην περιοχή. Επιπλέον πιστεύω ότι ο ορισμός θρησκεία αφορά την ανοδική πορεία των σαλαφитών και των οπαδών του τακφίρ, της απόρριψης της κοινωνίας, μέσα στον αραβικό κόσμο. Όσον αφορά την πολιτική, αναφερόμαστε στις γεωπολιτικές παραμέτρους είτε σε περιφερειακό είτε σε διεθνές επίπεδο. Ωστόσο, ως εισαγωγή και για να συμπεριλάβουμε όλες τις εξελίξεις που τρέχουν στην περιοχή θέλω να επισημάνω τις ακόλουθες αλήθειες.

Κατά την προσωπική μου άποψη, υπάρχει μια οπισθοχώρηση της ικανότητας των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής να ελέγχουν τα τεκταινόμενα στη Μέση Ανατολή. Αυτό οφείλεται σε αρκετές αιτίες. Η αποτυχία των ΗΠΑ στο Ιράκ, η αποτυχία του Ισραήλ στον Λίβανο και το δόγμα του Ομπάμα που δεν βασιζόταν στο στρατιωτικό σκέλος.

Τώρα ζούμε την εποχή του Τράμπ η οποία δεν έχει διαμορφωθεί πλήρως ακόμα, αλλά, πιστεύουμε ότι ο Τράμπ θα προωθήσει την εμπλοκή των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής στις στρατιωτικές διενέξεις στην περιοχή. Εδώ υπογραμμίζω και υπενθυμίζω την στρατιωτική απόφαση των Αμερικανών κομάντος στο αεροδρόμιο Τάμπακα της Συρίας.

Η διεθνής αλήθεια η οποία είναι ιδιαίτερης σημασίας, αφορά την αποτυχία της Αραβικής Άνοιξης στον αραβικό κόσμο. Έχει αποτύχει το πείραμα του εκδημοκρατισμού στον αραβικό κόσμο και κατά συνέπεια αυτό οδήγησε στη παραγωγή χάους και ταραχών σε κάθε περιοχή. Η τρίτη αλήθεια αφορά ότι το ίδιο το αραβικό κράτος βιώνει πολύ βαθιές κρίσεις. Το κράτος είναι ανήμπορο να αναλάβει τις παραδοσιακές του λειτουργίες. Υπάρχει ένα κενό μεταξύ των

κοινωνιών και των κρατών στον αραβικό κόσμο. Υπάρχει και κρίση νομιμοποίησης των πολιτικών καθεστώτων σε αρκετές αραβικές χώρες.

Λοιπόν, η πραγματικότητα η οποία βιώνει ο αραβικός κόσμος οδηγεί στην παραγωγή πολιτικών οντοτήτων και περιβαλλόντων τα οποία χαρακτηρίζονται από την αστάθεια. Ως τέταρτη αλήθεια, πιστεύω ότι αυτό που βιώνει η αραβική περιοχή είναι μια μεταβατική περίοδος. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτής της περιόδου είναι η αστάθεια, η ταραχή και η αντιμετώπιση ουσιαστικών προβλημάτων.

Παρατηρήστε μαζί με εμένα ότι υπάρχει μια άνοδος των κινήματων των τακφιστών που απορρίπτουν την κοινωνία, υπάρχει η κατάρρευση της ιδεολογίας του αραβικού εθνικισμού, οι πορείες της ειρηνικής μεταρρύθμισης είναι κλειστές και παρατηρείται μια οπισθοχώρηση στις οικονομικές καταστάσεις ακόμα και στις πλούσιες χώρες όπως είναι η Σαουδική Αραβία.

Υπάρχουν επιπλέον οι στρατιωτικές διενέξεις όπως είναι στην Υεμένη, στο Ιράκ, στη Συρία και αλλού. Υπάρχουν και γεωστρατηγικές προκλήσεις οι οποίες αντιμετωπίζουν τις ίδιες τις οντότητες που αναφέραμε. Προς τα που οδηγούν λοιπόν αυτές οι παράμετροι την αραβική περιοχή; Η απάντηση παραμένει θολή και μη ξεκάθαρη. Αλλά η περίοδος που βιώνουμε τώρα είναι μια μεταβατική περίοδος που θα μας οδηγήσει σε κάποια κατεύθυνση.

Στην πέμπτη αλήθεια που θέλω να αναφερθώ, θα λάβω υπόψιν την θρησκευτική παράμετρο, η οποία συμπεριλαμβάνεται στον τίτλο της σημερινής εκδήλωσης. Υπάρχουν τρεις μεγάλες θρησκευτικές κατευθύνσεις αυτή τη στιγμή στον αραβικό κόσμο. Το πρώτο ρεύμα αφορά τους Αδελφούς Μουσουλμάνους όπου βλέπει στην Τουρκία μια αγκαλιά που μπορεί να το αγκαλιάσει. Αυτό το συγκεκριμένο ρεύμα έχει οπισθοχωρήσει σε διάφορες αραβικές χώρες, ειδικά μετά την πτώση του Αιγύπτιου προέδρου Μοχάμεντ Μόρσι και την είσοδο της Λιβύης σε μια ανελέητη διαμάχη. Υπάρχει μια οπισθοχώρηση στη δημοτικότητα του ρεύματος των Αδελφών Μουσουλμάνων στην Αραβική περιοχή. Αυτό το συγκεκριμένο ρεύμα έχει να αντιμετωπίσει από τη μια πλευρά την εξουσία ενώ από την άλλη πλευρά έχει να αντιμετωπίσει το ρεύμα των ουαχαμπιτών. Παράλληλα, έχει να αντιμετωπίσει και την ίδια την εσωτερική διχόνοια που βιώνει. Το δεύτερο ισλαμικό θρησκευτικό ρεύμα, είναι το ρεύμα των τακφιστών -της απόρριψης της κοινωνίας- και των σαλαφιστών με όλες τις εκφάνσεις τους. Αν κοιτάξουμε αυτό το ρεύμα από μια κρατική οπτική γωνία τότε η Σαουδική Αραβία είναι ο εκπρόσωπος αυτού του συγκεκριμένου ρεύματος. Αν κοιτάξουμε αυτό το ρεύμα από μια τζιχαντιστική οπτική γωνία τότε μιλάμε για την οργάνωση Daesh, για την οργάνωση al-Qaeda, για την οργάνωση Jabhat al-Nusra, Fateh al-Sham και άλλες οργάνώσεις.

Από τη διεθνή άποψη, δεν πρέπει να αμελήσουμε το εξής, ότι η Σαουδική Αραβία αυτή τη στιγμή είναι η ιδεολογική πηγή αυτού του ρεύματος και από άποψη ιδεολογίας αλλά και από άποψη γνωματεύσεων. Βέβαια, επί του παρόντος, καθώς το εφιαλτήριο της Σαουδικής Αραβίας επί του παρόντος αφορά το πώς θα κρατήσει την ηγεσία της στο σουνιτικό ισλαμικό κόσμο, έχει οδηγηθεί στην εμπλοκή είτε σε άμεσους πολέμους όπως γίνεται στην Υεμένη είτε σε έμμεσους πολέμους σε διάφορα σημεία της αραβικής περιοχής. Η Σαουδική Αραβία επιδιώκει στο να θεωρηθεί η διαμάχη που γίνεται σε όλη την αραβική περιοχή ως μια δογματική διαμάχη ανάμεσα στους Σουνίτες και στους Σιίτες προσπαθώντας παράλληλα τους τελευταίους μήνες να αλλάξει το επίκεντρο της διαμάχης και αντί αυτό να στοχεύει στο Ισραήλ να μετατοπιστεί στο Ιράν.

Γενικά αυτό το ρεύμα σαλαφιστών τακφιστών έχει περιοριστεί το τελευταίο διάστημα. Περιορίζεται ο χώρος που ελέγχεται πλέον από τη Daesh στο Ιράκ και στην Συρία και οπισθοχωρεί η δημοτικότητα αυτών των ρευμάτων σε λογικό επίπεδο και κατά τη γνώμη μου η στρατιωτική ήττα τους είναι πλέον θέμα χρόνου. Αλλά η στρατιωτική ήττα θα οδηγήσει στο να δημιουργηθούν κίνδυνοι στον χώρο της ασφάλειας. Διότι η επιστροφή αυτών των ένοπλων μαχητών στους αρχικούς τους χώρους και η λήψη του στρατιωτικού τζιχαντ θα τους οδηγήσει στη

πρόκληση θεμάτων και προβλημάτων ασφαλείας και στις χώρες τους και στην Ευρώπη και γενικά.

Το τρίτο θρησκευτικό ρεύμα είναι αυτό που αποκαλούμε στον αραβικό κόσμο ως ισλαμικό ρεύμα αντίστασης. Με εξέχουσα θέση το Χεζμπολλά, το οποίο αντιπαλεύεται τους τακφιριστές από τη μια πλευρά και το Ισραήλ από την άλλη. Αυτό το ρεύμα προσφέρει πολιτικές δραστηριότητες που χαρακτηρίζονται από την μετριοπάθεια και προσφέρει ένα ιδεολογικό ανοιχτό οπτικό πρίσμα χτίζοντας τα πολιτικά κριτήρια πάνω σε μια πολιτική βάση, ενώ παράλληλα ιδρύει ένα δίκτυο συμμαχιών που υπερβαίνει τις θρησκείες και τις ιδεολογίες. Δίνει επίσης μια εξέχουσα κεντρική θέση στα ενδιαφέροντά του στο παλαιστινιακό πρόβλημα. Η συμβολή του συγκεκριμένου ρεύματος όσον αφορά το παλαιστινιακό, βασίζεται στην μάχη κατά των ρευμάτων των τακφιριστών και στην απόρριψη της διχοτόμησης της Συρίας.

Η έκτη αλήθεια που θέλω να αναφέρω αφορά το διεθνές περιβάλλον. Μια επιστροφή που μοιάζει με την περίοδο του Ψυχρού πολέμου ανάμεσα στη Σοβιετική Ένωση και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Η περιοχή της Μέσης Ανατολής αυτή τη στιγμή είναι μια περιοχή διεθνούς διένεξης και διαμάχης με απώτερο σκοπό την εξουσία. Υπάρχουν τρεις παράμετροι που δίνουν μια ιδιαίτερη σημασία για αυτή τη διαμάχη γύρω από τη Μέση Ανατολή που αφορούν τη γεωστρατηγική της θέση, το πετρέλαιο και το Ισραήλ. Από αυτή την οπτική γωνία αυτά που συμβαίνουν στην αραβική περιοχή είναι μια ώθηση για την οικοδόμηση ενός νέου συστήματος και αυτό θα επηρεάσει το σύστημα των διεθνών σχέσεων. Υπενθυμίζω τους ορισμούς και την ορολογία που χρησιμοποιούσαν οι Αμερικανοί παραδείγματος χάριν, νέα Μέση Ανατολή, ως προοίμιο για τη δόμηση του νέου συστήματος διεθνών σχέσεων.

Η αραβική περιοχή στην ουσία είναι μια εστία στρατηγικού αναβρασμού. Υπάρχει μια μεγάλη αντιμετώπιση η οποία υφίσταται αυτή την στιγμή ανάμεσα σε δυο άξονες. Από τη μια πλευρά υπάρχει η Αμερική, το Ισραήλ, η Τουρκία, η Σαουδική Αραβία και άλλες χώρες ενώ από την άλλη πλευρά υπάρχει η Ρωσία, το Ιράν, η Συρία, το Χεζμπολλά και έως ένα βαθμό το Ιράκ και η Κίνα. Αυτή η ταξινόμηση δεν σημαίνει ότι τα συστατικά της κάθε ομάδας είναι σε πλήρη αρμονία καθώς υπάρχουν διαφορές μεταξύ τους. Στον αντίποδα, η οργάνωση Daesh και οι άλλες ομοειδείς οργανώσεις έχουν το δικό τους σχέδιο πέρα από το σχέδιο της συγκεκριμένης συμμαχίας. Την ίδια στιγμή όμως η οργάνωση Daesh είναι ένα όργανο που χρησιμοποιείται από τους Αμερικανούς, από τους Τούρκους, από τους Σαουδάραβες και από άλλους.

Σε όλον αυτόν τον χάρτη η εστία που χαρακτηρίζεται από την πολυπλοκότητα και είναι η πιο δύσκολη εστία είναι η ίδια η Συρία. Και οι συνέπειες που απορρέουν από τα τεκταινόμενα στη Συρία θα επηρεάσουν το περιφερειακό και διεθνές σύστημα σχέσεων. Φυσικά δεν μπορούμε να παραγκωνίσουμε τη θρησκευτική παράμετρο στις εξελίξεις αυτές. Υπάρχουν χώρες που επιφορτίζονται το ειδικό βάρος της θρησκευτικής παραμέτρου όπως είναι το Ιράν, η Τουρκία και η Σαουδική Αραβία. Τη Σαουδική Αραβία καθοδηγεί το δογματικό της υπόστρωμα, η Τουρκία αντιμετωπίζει την θρησκεία ως μια κοινωνικοπολιτική ταυτότητα που θα συμβάλει στην αναβίωση του αυτοκρατορικού οθωμανικού σχεδίου. Ενώ όσον αφορά το Ιράν, έχει μια πολιτική ιδεολογία που δίνει διπλάσια σημασία στο παλαιστινιακό πρόβλημα. Θα βρούμε τη θρησκεία παρούσα σε όλες τις περιφερειακές διενέξεις που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή και είναι ένας παράγοντας που δεν μπορούμε να αμελήσουμε. Ακόμα και η Ρωσία τώρα έχει μια ορθόδοξη παράμετρο στην αντιμετώπιση των διαφόρων εξελίξεων στην Μέση Ανατολή. Το ερώτημα επιπλέον των όσων αναφέραμε, έγκειται στο ποια είναι τα βαθιά κίνητρα για όσα συμβαίνουν στην Μέση Ανατολή, που είναι ο πολιτικός παράγοντας στα όσα συμβαίνουν; Στην πραγματικότητα αν αρκестούμε σε μια ανάλυση με βάση αποκλειστικά τη θρησκευτική παράμετρο θα οδηγηθούμε σε μη ορθά αποτελέσματα. Η θρησκευτική παράμετρος είναι ένας παράγοντας από μια

πλειάδα άλλων παραγόντων. Αυτό που συμβαίνει στην πραγματικότητα έχει μια στενή σχέση με τη γεωπολιτική στη περιοχή. Στην πραγματικότητα η Μέση Ανατολή αυτή τη στιγμή είναι ένας χώρος διαμάχης για την ηγεμονία ανάμεσα σε αρκετές χώρες (ανάμεσα στη Ρωσία, τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και το Ιράν και ανάμεσα σε άλλες περιφερειακές δυνάμεις).

Τι εννοώ αναφέροντας το θέμα του παράγοντα της γεωπολιτικής στη Μέση Ανατολή; Το συριακό εξεργάγη έχοντας υπόψιν τα όσα είχαν συμβεί στο Ιράκ. Στο Ιράκ πραγματοποιήθηκαν πολιτικές εξελίξεις, έγινε μεταφορά της εξουσίας από το χέρι της σουνιτικής κοινότητας στην λεγόμενη σιιτική πλειοψηφία. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την αποτυχία των Αμερικανών να ελέγχουν την κατάσταση στο Ιράκ. Το Ιράκ εισήλθε λοιπόν σε μια πλήρη κατάσταση χάους όπου το κράτος δεν μπορούσε να ελέγξει τα τεκταινόμενα εντός του. Ωστόσο, σημειώθηκε ένας διάλογος, δημιουργήθηκε μια σήραγγα, μια προέκταση στρατηγικής σημασίας για την Μέση Ανατολή. Ο διάλογος αυτός εκτείνεται από την Τεχεράνη, τη Βαγδάτη, τη Συρία, τη Βηρυτό μέχρι τα παράλια της Μεσογείου. Και είναι ένας πολιτικός άξονας που έχει τους δικούς του τρόπους αντιμετώπισης του Ισραήλ και των Αμερικανών, που έχει επιπλέον διαφορετική αντίληψη από τις υπόλοιπες περιφερειακές δυνάμεις στην περιοχή. Από αμερικανικής και Σαουδικής πλευράς δεν μπορεί να υπάρχει συμβίωση με τέτοιες γεωπολιτικές εξελίξεις. Οπότε ήταν επιβεβλημένο να εκραγεί η συριακή κρίση ούτως ώστε να διακοπεί στη μέση η πορεία αυτού του διαδρόμου και έπρεπε να υπάρχει ένας διακόπτης στα σύνορα παρά να υπάρχει μια ομαλή προέκταση στα σύνορα μεταξύ Συρίας και Ιράκ. Πριν από μερικά χρόνια ανατέθηκε αυτός ο ρόλος του διακόπτη σε κάποιες σουνιτικές φυλές στα σύνορα Συρίας-Ιράκ και μέσα από τις στρατιές που εκδηλώθηκαν στην περιοχή ο ρόλος αυτός σε μεταγενέστερη φάση ανατέθηκε στην οργάνωση Daesh όταν εισέβαλε στην Μοσούλη και ήλεγχε τα σύνορα μεταξύ των δυο χωρών. Επί του παρόντος οι Αμερικανοί επιδιώκουν να έχουν τον άμεσο έλεγχο μεταξύ των συνόρων των δυο χωρών. Αυτό που βιώνει η Συρία αποβλέπει στη μετατόπιση της γεωστρατηγικής της θέσης σε άλλο σημείο.

Εδώ μπορούμε να αναφέρουμε τις διακρίσεις και τα διακριτικά στοιχεία αναμεσά στις κρίσεις του Ιράκ και της Συρίας. Η ουσία του προβλήματος στο Ιράκ έγκειται στην αδυναμία ίδρυσης ενός κρατικού ελέγχου που να εξασφαλίζει τις ισορροπίες στις οντότητες του ίδιου του κράτους. Η διαφορά και οι διαμάχες μεταξύ των διάφορων φυλών και για άλλες ταραχές απορρέουν από το γεγονός ότι δεν υπάρχει κράτος που να μπορεί να επιβάλλει τη δύναμη του δικαίου. Υπάρχει λοιπόν ανάγκη για να επιβληθεί ένα ιρακινό εθνικό σχέδιο το οποίο θα κλείσει όλες τις πόρτες εισόδου στις εξωτερικές επεμβάσεις. Ενώ το πρόβλημα στη Συρία έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά. Το πρόβλημα στην Συρία είναι γεωπολιτικό, αφορά την ανατροπή του ίδιου του καθεστώτος, την αλλαγή του ίδιου του κράτους και την επιβολή μια νέας μορφής κράτους. Αυτά που αντιμετωπίζει η Συρία επί του παρόντος είναι κίνδυνοι, όπως είναι η διχοτόμηση, όπως είναι η «λιβανοποίηση» για τη Συρία. Αλλά οι στρατιωτικές επεμβάσεις που έχουν γίνει έχουν ελαχιστοποιήσει τη δύναμη αυτών των σεναρίων. Το πιο ασφαλές σενάριο είναι να εξέλθει η Συρία ενωμένη ούτως ώστε αυτό το σενάριο της διχοτόμησης να μην επηρεάσει και άλλες χώρες της περιοχής. Το πιο επικίνδυνο σενάριο που μπορεί να υιοθετηθεί για την αραβική περιοχή και για την Μέση Ανατολή είναι να παρουσιαστεί αυτή η διαμάχη ως διαμάχη μεταξύ Σουνιτών και Σιιτών. Ναι, πράγματι, η Σαουδική Αραβία και οι διάφορες οργανώσεις των τακφιστών το θέλουν ως διαμάχη μεταξύ Σουνιτών και Σιιτών. Στην πραγματικότητα όμως δεν είναι έτσι. Η θρησκεία και το φαινόμενο της σέκτας είναι μια από τις παραμέτρους που διαμορφώνουν την υφιστάμενη διαμάχη αλλά η διαμάχη στη πραγματικότητα και κατά βάθος είναι πολιτική, γεωπολιτική, στρατηγική διαμάχη και συνδέεται ανεξάρτητα από το οπτικό πρίσμα με το παρόν και το μέλλον της περιοχής. Και λέω ότι το πρόβλημα δεν είναι μεταξύ Σουνιτών και Σιιτών διότι για παράδειγμα οι Ζεϊντι στην Υεμένη δεν είναι Σιίτες ωστόσο υπάρχει διαμάχη μεταξύ τους και μεταξύ των Σαουδαραβών. Και η Παλαιστίνη, η οποία είναι ο κεντρικός άξονας στα

ενδιαφέροντα του Ιράν και των συμμάχων του είναι σουνιτική και δεν είναι σιιτική και τα περισσότερα κόμματα, τα αριστερά, τα κοσμικά που είναι ο πυρήνας της αντίστασης δεν είναι μόνο σουνιτικά, ούτε σιιτικά. Και για αυτό, όχι τόσο από ακαδημαϊκής πλευράς αλλά από πολιτικής πλευράς, επιμένουμε στην παρουσίαση μιας πολιτικής ανάλυσης των εξελίξεων που γίνονται στην περιοχή. Και η πιο ιδανική ανάλυση είναι αυτή που συμπεριλαμβάνει όλους τους παράγοντες και που μπορεί παράλληλα να προβεί σε μια ταξινόμηση αυτών (παράγοντας στρατηγικής σημασίας, παράγοντας τακτικής σημασίας, σε πρωτεύοντα παράγοντα και σε δευτερεύοντα παράγοντα). Εν κατακλείδι, θέλω να πω ότι αυτό που βιώνει η περιοχή είναι εποχή και διάστημα μεγάλων αλλαγών, έναν στρατηγικό αναβρασμό, μια μεταβατική περίοδο, μια θολή κατεύθυνση προς το μέλλον, πιστεύω ότι συζητάμε για μια δεκαετία αστάθειας και ταραχών με τις συνέπειες αυτής της κατάστασης να μην περιορίζονται στην αραβική περιοχή αλλά να αφορούν και τους Ευρωπαίους γείτονες που ενδιαφέρονται για αυτές τις εξελίξεις. Οπότε, αυτά που συμβαίνουν έχουν στενή σχέση με την ασφάλεια και την ειρήνη σε διεθνές επίπεδο.

Σας ευχαριστώ πάρα πολύ!